

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Kriminalvården som vara eller icke vara - det är frågan.

En analys av argumenten för privata fängelser.

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Höstterminen 2008
Malin Jansson

SAMMANFATTNING

En diskussion om att införa privata entreprenörer inom svensk kriminalvård för att driva fängelser har så smått dykt upp i Sverige. Än är denna fråga ganska liten och det är främst från ett politiskt parti, moderaterna, som det har hörts krav på att öppna upp för privata fängelser att agera på den svenska fängelsemarknaden. Det finns idag redan privata inslag inom svensk kriminalvård men inga privata fängelser. Privata fängelser är dock en verklighet i många av världens länder men det är främst på ett håll som detta förekommer på bred front, USA; tyvärr med ganska dystra resultat.

Syftet med detta examensarbete är att lokalisera vilka argument som anförs för privatisering och sedan ställa dessa mot den beprövade erfarenheten som finns i USA. Jag vill också se vilka de politiska drivkrafterna bakom en privatiseringsreform är. För att ta reda på detta har jag genomfört en argumentationsanalys av de motioner som lämnats till Sveriges riksdag från år 1985 till idag samt en motion från moderaternas partistämma 2007. Jag har även genomfört en intervju med en riksdagspolitiker som är insatt i kriminalpolitiska frågor.

Resultatet visar att det generellt inte är billigare med privata fängelser jämfört med statliga, något som ofta används som argument i debatten. Priset beror snarare på om anläggningen är nybyggd, vilken säkerhetsgrad den har och hur stor den är. Ett problem som framkom med de privata fängelserna var den låga personaltätheten som på flera håll resulterat i våldshändelser, rymningar, upplopp och till och med mord på interner. Många av de problem som de privata fängelserna måste handskas med är likvärdiga i delstatliga och federala fängelser och de utlovade löften som givits om en bättre fångvård har helt enkelt inte infriats.

Jag har kunnat dra slutsatsen att eftersom privatisering inte varit gynnsamt för vare sig interner eller personal på privata anstalter så måste önskan att privatisera svensk kriminalvård bero på en ideologisk övertygelse om att statens ansvarsområden och framför allt utgifter ska minimeras så mycket som möjligt, snarare än att skapa bättre kriminalvård.

Nyckelord: Kriminalvård, privatiseringsreform, fängelse, neoliberalism, kriminalpolitik

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 SYFTE.....	5
1.2 AVGRÄNSNING	5
2. TILLBAKABLICK OCH DAGSLÄGE	6
2.1 KRIMINALPOLITISK UTVECKLING FRÅN 1960-TALET TILL IDAG	7
2.2 KRIMINALPOLITIK I USA	8
2.3 FÅNGPOPULATION OCH PRIVATA FÄNGELSER.....	9
2.4 SVENSK KRIMINALVÅRD	9
3. POLITISK UTVECKLING – MOT PRIVATISERING	10
3.1 NEOLIBERALISM.....	10
3.2 PRIVATISERING	11
3.2.1 Statligt ägande och statlig utförsäljning	11
3.3 KONKURRENS – VÄGEN TILL KVALITÉ.....	12
4. TIDIGARE FORSKNING	13
4.1 SÄKERHET.....	13
4.2 REHABILITERING	15
4.3 POLITIK	16
4.4 EKONOMI	17
5. METODOLOGISK UTGÅNGSPUNKT OCH MATERIAL	18
5.1 VAL AV METOD	18
5.2 VETENSKAPSTEORETISK UTGÅNGSPUNKT	18
5.2.1 Hermeneutik.....	18
5.2.2 Förförståelse.....	19
5.3 ARGUMENTATIONSANALYS	20
5.3.1 Material	21
5.5 OPERATIONALISERING.....	22
5.6 PRESENTATION AV ARGUMENT.....	23
5.7 INTERVJU	25
5.7.1 Forskningsetiska principer.....	25
5.7.2 Genomförande	25
5.7.3 Transkribering.....	26
5.8 VALIDITET OCH RELIABILITET	27
6. RESULTAT OCH ANALYS	27
6.1 RESULTAT AV ARGUMENTATIONSANALYS.....	28
6.1.1 Säkerhet	28
6.1.2 Rehabilitering	29
6.1.3 Politik.....	30
6.1.4 Ekonomi.....	30
6.2 INTERVJURESULTAT	32
8. AVSLUTANDE DISKUSSION	34
9. KÄLLFÖRTECKNING	36
10. BILAGA	39

1. INLEDNING

En diskussion kring privatisering av den svenska fångvården har så smått dykt upp i Sverige. Det är ingen stor fråga än och det råder nära på en total konsensus inom de olika politiska partierna, att detta inte är en önskvärd väg att gå, förutom hos ett parti, moderaterna. I ett skriftligt svar i riksdagen till Tomas Bodström (s), skriver justitieminister Beatrice Ask att hon vill vidta åtgärder för att lösa platsbristen på landets fängelser. Dessa åtgärder ska även effektivisera och vitalisera kriminalvården. Hon fortsätter sitt resonemang med att det nu kan vara läge att i än högre utsträckning än tidigare låta privata aktörer visa nya vägar (svar på skriftlig fråga 2007/08:1).

Det ska sägas att det idag finns privata inslag i kriminalvården. Det handlar då om olika entreprenörer som levererar exempelvis sysselsättningsprogram eller andra typer av tjänster till fängelserna (www.kriminalvarden.se)². Även ute i kommunerna finns inslag av privatisering, exempelvis vid omhändertagande av ungdomar samt missbruksvård. Detta faller inte under kriminalvårdens ansvarsområde men dessa områden inkluderas ofta inom ramen för en och samma debatt.

I samband med moderaternas partistämman som hölls under hösten 2007 antogs förslaget att öppna för privata aktörer inom kriminalvården som en officiell hållning (<http://kampanj.moderat.se>)⁴. Moderaterna må vara det enda politiska partiet som i dagsläget vill se privata fängelser men även andra partier i riksdagen är positiva till att privata entreprenörers inflytande ökar inom denna sektor, då främst inom områden som exempelvis utbildning och matlagning (SvD 2007-08-28)⁵. Det finns naturligtvis andra aktörer, icke-politiska, som likt moderaterna framhåller fördelarna med privata fängelser; ett exempel på en sådan aktör är KRIS, Kriminellas revansch i samhället och naturligtvis privata företag som ser en möjlighet att slå sig in på en ny marknad. Kris menar att de med sin ganska unika erfarenhet av kriminalvård skulle kunna bidra till en reformering och förbättring. Enligt en intervju med KRIS Stockholms ordförande Peter Söderlund i tidningen Oberoende så är KRIS målsättning att 70 % av intagna ska klara sig i samhället efter muck. Om denna målsättning inte införlivas lägger enligt Söderlund KRIS ner försöken (Oberoende 3-2007).

Att låsa in människor i vinstdrivande fängelser väcker en del frågor och det förslag som moderaterna ger är att vi ska förändra den nuvarande formen för omhändertagande av kriminella

¹ http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfoPageGeneral.aspx?id=2459

² http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfoPageGeneral.aspx?id=2459

³ <http://kampanj.moderat.se/wp-content/uploads/2007/10/sp-utskott-9.pdf>

⁴ <http://kampanj.moderat.se/wp-content/uploads/2007/10/sp-utskott-9.pdf>

⁵ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_257005.svd

och öppna upp för privata aktörer som antingen delvis eller helt och hållet driver och förvaltar fängelserna och fångvården. Man vill även se ett ökat inslag av privata entreprenörer som levererar olika tjänster till fängelserna. Något som bör nämnas är att själva myndighetsutövandet⁶ även fortsättningsvis ska vara en sak för det offentliga.

Hur allt detta skulle påverka den svenska kriminalvården är svårt att sja om. Men för att få en någorlunda bild av vad det skulle kunna innebära för svensk del kan man förslagsvis jämföra med de länder som har infört en privatiseringsreform. Privatisering är en realitet i många länder runt om i världen men jag har valt att titta närmre på USA, eftersom de var först ut med detta i modern tid och har mycket stor erfarenhet av privat kriminalvård. Det finns också viktiga och tydliga likheter mellan Sverige och USA på ett bredare politiskt plan, något som jag kommer att utveckla ytterligare senare i uppsatsen.

1.1 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att lokalisera vilka argument som anförs för privatisering och sedan ställa dessa mot den beprövade erfarenheten som finns i USA. Jag vill också se vilka de politiska drivkrafterna bakom en privatiseringsreform är.

Mina frågeställningar blir därför:

- *Vilka är de argument som ges för privata fängelser?*
- *Finns det något stöd för privatiseringen i den tidigare forskningen?*
- *Vilka är de bakomliggande faktorerna till önskan om en utökad privatisering av kriminalvården?*
- *Innebär privatisering en förbättrad kriminalvård?*

1.2 Avgränsning

För att en reform av kriminalvården ska vara möjlig krävs att det finns en politisk vilja och argument bakom en sådan reform. Ett sätt att undersöka motiv är att analysera de motioner som lämnats in till riksdagen. Jag kommer också att analysera en motion från moderaternas partistämna

⁶ I begreppet myndighetsutövning ryms en mängd uppgifter. Fastställande av verkställighetsplan, beslut om permissioner och tid för villkorlig frigivning är exempel på sådana uppgifter.

hösten 2007. Som underlag för mitt resultat och analys ligger också en intervju som gjorts med en riksdagspolitiker.

När jag började med detta examensarbete var min ambition att göra en kartläggning av alla intressegrupper på detta område som menar att privatdrivna fängelser är en bra idé, men jag insåg ganska snabbt att det skulle bli för omfattande. Jag nämner ovan att KRIS har yttrat sig positiva i frågan samt att redan befintliga fängelseföretag är intresserade av att ytterligare expandera och gärna på den svenska marknaden. Jag kommer inte att behandla det ytterligare inom ramen för det här examensarbetet.

För att inte drunkna i rapporter om privata fängelser, för det finns en del, har jag sökt i olika forskningsdatabaser som riktar in sig på kriminologisk forskning. Dels har jag sökt rapporter på Google Scholar men också Criminal justice abstracts, Research online och SAGE Publications för att nämna några. Man kan annars tänka sig att även ekonomisk forskning intresserar sig för detta, något som jag också har stött på. Jag började med att begränsa mina sök till att främst behandla material från USA men rapporter som har behandlat både USA och Storbritannien inom ramen för samma rapport har inkluderats. Det finns mycket material som tar upp forskning från Europa, Kanada, Israel och Australien men dessa har lämnats då jag ansåg att det var tillräckligt med materialet för USA för detta arbete. Dock kan en eventuell fördjupning om övriga världens erfarenheter av privat kriminalvård vara ett ämne för vidare studier. Många rapporter som dök upp vid söken har behandlat frågan om ansvarsutkrävning vid privatisering och mänskliga rättigheter, något som jag valde bort då jag ansåg att det hamnade utanför mitt syfte. De rapporter jag slutligen valde ut var de som jag tyckte tog upp de frågor jag var intresserad av och som på bästa sätt motsvarade mitt syfte men det ska sägas att det material som legat till grund för detta examensarbete är mycket begränsat i förhållande till det utbud som finns att tillgå⁷.

2. TILLBAKABLICK OCH DAGSLÄGE

Detta avsnitt syftar till att ge en historisk bakgrund till och förståelse för den kriminalpolitiska kontext som debatten om privatisering befinner sig i. Den ger inte bara en bred förståelse för den kriminalpolitiska utvecklingen i Sverige utan också i USA. Även ett litet avsnitt om den svenska kriminalvården som organisation inkluderas.

⁷ Sökord jag har använt är bland annat: Private Prison, Prison Privatization, prison reform, prison privatization reform och penal reform.

2.1 Kriminalpolitiska utvecklingen från 1960-talet till idag

Det har skett stora förändringar i svensk kriminalpolitik under de senaste femtio åren. Den förda kriminalpolitiken kan och bör inte ses som isolerad från den allmänna samhällsförändringen utan följer de förändringar som sker i samhället i stort och inte bara inom området brott och straff, utan även till exempel ekonomi. Man ska heller inte glömma att medierapporteringen också är en stark opinionsbildare inom detta område (Tham 1999:98).

Fram till 1960-talet saknade socialdemokraterna som satt vid makten en tydlig kriminalpolitik, brottslighet sågs då istället som något som måste tas om hand med en utökad socialpolitik (Ibid.). Brottsligheten var med andra ord inte en partipolitisk fråga utan snarare något som experter på området hade åsikter om (Ibid.). Brottsligheten sågs som ett socialt misslyckande och därför var det viktigt att erbjuda rehabilitering till de individer som hade halkat snett.

Under 1960- och 1970-talet sågs Sverige, utifrån sett, som ett föregångsland gällande kriminalvården. Vi hade då en relativt öppen kriminalvård och alternativa straffpåföljder till fängelse prioriterades framför inkapacitering (Tham 1999:97). Det var fram till mitten av 1970-talet en uttalad strategi från regeringspolitiskt håll att ned- och avkriminalisera tidigare kriminella handlingar samt att minska fångpopulationen. Denna strategi stoppades i början av 1980-talet när socialdemokraterna återtog regeringsmakten efter ett kortare borgerligt maktövertag (Ibid:98). Det infördes flera lagskärpningar och kriminaliseringar av flera tidigare ickekriminella handlingar så sammanfattningsvis kan man säga att det under denna period var en betoning på straff och kontroll (Ibid: 99).

Att kriminalpolitiken har blivit allt hårdare i tonen under åren förklaras ofta med att politiken endast är en reaktion på den eskalerande kriminaliteten (Andersson 2002:137). Forskning visar att brottsligheten faktiskt ökade fram till 1980-talet för att sedan avstanna och lägga sig på en stabil nivå under 1990-talet (Tham 1999:101). En ökad brottslighet är alltså inte enligt Tham en giltigt förklaring till den hårdare kriminalpolitiken (Ibid.).

Under 1990-talet och framöver var den borgerliga oppositionen väldigt högljudd och menade att den socialdemokratiskt förda politiken var ett misslyckande (Andersson 2002:144). Det är dock inte helt tydligt på vilket sätt som den borgerligt förda politiken skiljde sig från den socialdemokratiska (Ibid.). När moderaterna vann valet 1991 tycks det främsta målet med den förda kriminalpolitiken

vara att markera ett avståndstagande från den tidigare förda socialdemokratiska kriminalpolitiken, trots att inga reella skillnader i den förda politiken kan hittas (Ibid:146).

Det lämnas under 1990-talet litet utrymme för återintegrering av straffade personer i samhället och halvtidsfrigivningar som redan under socialdemokratiskt styre minskade, har ytterligare dragits ner med motiveringen att dessa personer inte är reformerbara. Det gäller istället att förhindra och motverka skador (Andersson 2002:151). ”Att förflytta fokus från orsakerna till brott till konsekvenserna för brott innebär ett nytt sätt att styra” (Ibid:137). Det är under tiden för den borgerliga regeringen i början av 1990-talet som brottsproblemet definieras som ett hot mot hela samhället och alla dess delar. Det är till och med ett hot mot grundläggande demokratiska värden, alltså ett hot mot den svenska demokratin (Ibid:152).

2.2 Kriminalpolitik i USA

Den kriminalpolitiska utvecklingen i USA är inte helt olik den i Sverige, det tycks som att trenderna följs åt över nationsgränserna. Garland (2002) ser liksom Tham och Andersson en förändring i kriminalpolitiken. Det handlar främst om en förskjutning i synen på varför vissa människor ägnar sig åt kriminell verksamhet och vad som bör göras för att stoppa dem. Uppfattningen att det är socialt missanpassade individer som är exkluderade ur den samhälleliga gemenskapen som begår brott har övergivits till förmån för de mer individualiserade förklaringsmodellerna där enskilda gärningspersoner måste adresseras (Garland 2002:15). Man har lämnat rehabiliteringstanken och individuellt anpassade åtgärdsprogram och istället övergått till att övervaka och kontrollera de antisociala individerna så att de inte ska begå fler brott. Garland menar att inom kriminalvården får rehabiliteringen generellt en mindre roll. Den har minskat så till den grad att de som numer innefattas av en rehabiliteringsplan i fängelserna nästan enbart är de som begått grova förbrytelser som sexualbrott, narkotikabrott eller grova våldsbrott (Ibid:8).

Sedan 1970-talet har undersökningar visat att medborgarnas uppfattning av brottsutvecklingen är att den ökar och blir allt grövre, samt att utvecklingen kommer att eskalera även i framtiden. Denna uppfattning har registrerats även i tider när brottsnivåerna varit stabila eller till och med sjunkigt (Garland 2002:107). Under 1980- och 1990-talen utvecklade detta ett missnöje hos allmänheten över att politiker inte kunde förhindra eller ens kontrollera brottsproblemet (Ibid:108). Även polisen och andra berörda myndigheter deklarerade att de inte kunde kontrollera brottsligheten på egen hand. I mitten av 1990-talet sjönk brottsligheten i USA, men detta var inget som uppmärksammades (Garland 2002:109).

2.3 Fångpopulationer och privata fängelser

USA är det land i världen som har störst fångpopulation med 756 interner per 100000 invånare. Motsvarande siffra för Sverige är 74 personer per 100 000 invånare (www.kcl.ac.uk)⁸. Om man bara ser till fångarna i federala och delstatsfängelser så har antalet fångar sexdubblats på bara 30 år (Schwartz & Nurge 2004:136), lägg därtill de privata fängelseplatserna som hela tiden ökar. År 1987 fanns det totalt 3 100 privata fängelseplatser runt om i världen och år 2001 fanns det totalt 142 521 privata fängelseplatser i världen, av dem återfanns nära på 85% i USA (Ibid:135). Denna lavinartade ökning av fångar har dessutom skett under tiden som brottsligheten hos vuxna i USA till större delen har sjunkigt (Ibid:136). Denna oerhörda tillväxt av den amerikanska fångpopulationen beror på olika saker. Allt fler kommer tillbaka till fängelserna efter att ha misskött sin villkorliga frigivning, en annan anledning till att allt fler sitter i fängelse är att färre tillåts villkorlig frigivning men också de allt längre fängelsestraffen är stor anledning till den massiva ökningen av fångar (Ibid.). När rättsväsendet förlitar sig på fängelse som enda straffpåföljd blir det svårt för staten att leverera alla de fängelseplatser som behövs. När systemet är uppbyggt på detta sätt förlitar sig nästan alla amerikanska stater, i någon mån, på den privata fångvården för att kunna tillgodose sitt behov av fängelseplatser (Pratt & Maahs 1999:360).

2.4 Svensk kriminalvård

I Sverige har vi 56 anstalter, öppna respektive stängda anstalter. Kriminalvården är en statlig myndighet vars uppgifter är att verkställa utdömda straffpåföljder, bedriva häktesverksamhet samt utföra personutredningar i brottmål. Det är en myndighet underställd justitiedepartementet och de får sitt verksamhetsdirektiv från regering och riksdag i en så kallad regeringsförordning (www.kriminalvarden.se)⁹. Det är kriminalvårdens uppgift att se till att påföljder verkställs på ett säkert, humant och effektivt sätt samt att återfall i brottslig verksamhet förebyggs (Svensk författningssamling 2007:1172).

Enligt kriminalvårdens budgetunderlag för år 2009 spås en ökning av antalet personer som kommer i kontakt med kriminalvården. De utökade resurserna som tilldelats polisen kommer att innebära konsekvenser för kriminalvården. Det har skett en ökning i medelstrafftiden för nyintagna från 301 dagar år 2000 till 343 dagar år 2007. En så kallad straffnivåundersökning blev klar i juni 2008 och är ett led i regeringens så kallade reformering av påföljdssystemet. Utredningens syfte är att föreslå förändringar i strafflagstiftningen för att markera en skärpt syn på brottslighet

⁸ http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=190

⁹ http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfoPageGeneral_2671.aspx.

(www.kriminalvarden.se)¹⁰. Kriminalvården beräknar alltså att det kommer att ske en ökning av intagna vid såväl häkten som anstalt och frivård i framtiden. Denna utveckling kommer som en följd av som man uttrycker det: samhälls- och brottsutvecklingen, ökat antal poliser, straffskärpningar och effektivare rättsväsende. Några tecken på att den motsatta utvecklingen skulle kunna vara möjlig ser kriminalvården inte. Denna utveckling är inte unik för Sverige. Sedan början av 1990-talet har antalet fångar per 100 000 invånare ökat i stort sett i samtliga västeuropeiska länder (www.kriminalvarden.se)¹¹. Rymningar är en fråga som tagits upp allt mer i den allmänna debatten. Rymningar från svenska fängelser blir allt mer ovanliga. År 2007 rymde 74 personer en siffra som kan jämföras med år 1994 när 459 personer rymde. De flesta rymningar sker från öppna anstalter där det inte finns några egentliga hinder för att avlägsna sig (www.kriminalvarden.se)¹².

3. POLITISK UTVECKLING - mot privatisering

Under de senaste tre decennierna har det skett en utveckling, inte bara i västvärlden utan även globalt, mot en öppnare marknad där företag konkurrerar om marknadsandelar. I detta avsnitt ges en introduktion till en, om inte den, dominerande ekonomisk-politiska ideologiska strömningen i modern tid (McChesney i Chomsky 1999:7). Avsnittet syftar till att skildra en politisk kontext ur vilken resultatet och analysen senare ska förstås.

3.1 Neoliberalism

Inom den klassiska liberala traditionen skiljer man skarpt på staten och samhället och vad som är dess respektive roll. Liberalismen uppfattar staten som en tvångsapparat som bör begränsas i största möjliga mån och samhället som en frivillig sammanslutning (Østerud 1996:53). Inom liberalismen värnar man individen och det fria valet (Ibid:217). Liberalerna anser att det är statens uppgift att garantera den fria konkurrensen mot störningar utifrån (Ibid:92), detta innebär att staten ska ta bort handelshinder och diskriminerande handelsvillkor (Ibid:359). Att neoliberalismen, eller nyliberalismen som den också kallas, har vuxit sig så stora menar många beror på de budgetkriser som västvärldens industriländer råkat ut för på senare tid, varpå diskussionen om statens utgiftsnivåer har förts. Neoliberaler anhängare menar att statens utgifter ska sträcka sig till ett minimum (Ibid:55).

Neoliberalism är den rådande politisk-ekonomiska teorin i modern tid som enligt kritiker består av en handfull privata aktörer som kontrollerar stora delar av det sociala livet i syfte att maximera sina

¹⁰<http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/BU2008webb2.pdf>

¹¹<http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/BU2008webb2.pdf>

¹²http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfoPageGeneral_4442.aspx

personliga tillgångar. Denna politisk-ekonomiska strategi associeras främst med USA:s president Reagan och Storbritanniens premiärminister Thatcher och har sedan 1970-talet varit den rådande politiska strategin, inte bara i västvärlden utan även, globalt. Denna strategi har inte bara antagits av traditionella centerregeringar utan även höger- såväl som traditionella vänsterregeringar (McChesney i Chomsky 1999:7, Østerud 1996:217).

Den ekonomiska konsekvensen av neoliberalismen är tydlig och utvecklingen har varit nära på den samma var än den införlivats; en kraftig ökning i social och ekonomisk ojämlikhet, katastrofala miljöproblem, ekonomisk förlust för stater samtidigt som det har skett ett enormt ekonomisk uppsving för de redan rika (McChesney i Chomsky 1999:8, www.tni.org)¹³.

3.2 Privatisering

Debatten om den välkända Svenska välfärdsmodellens vara eller icke vara har pågått sedan länge. Debatten har då främst handlat om resursfördelning, effektivitet och medborgarnas möjlighet till inflytande (Rothstein i Donahue 1992:7). Ett framträdande och återkommande inslag i debatten har varit frågan om privatisering av olika slag. Detta är inte bara fallet i Sverige utan även internationellt. Anhängarna av denna linje hävdar ofta att privatisering är svaret på gåtan om hur man ska effektivisera, avbyråkratisera och minska den offentliga sektorn, samtidigt varnar motståndarna för att en minskad offentlig sektor kommer resultera i orättvisor och rättssäkerhets- och demokratiproblem (Ibid.).

3.2.1 Statligt ägande och statlig utförsäljning

Motiven bakom statligt ägande har under historien varierat. I början av 1900-talet inriktade sig verksamheterna främst till näringar där insatserna var höga till exempel utbyggnaden av järnvägsnätet, telefonnätet samt vattenkraften. Staten ville även bevara och ha inflytande i gruv- och skogsnäringen; näringar som kan betraktas som så kallade naturliga monopol. Under 1970-talet ökade staten ägande i olika bolag som en följd att försöka rädda konkurshotade bolag (regeringsproposition 2006/07:57 s.4). Den svenska staten äger helt eller delvis sammanlagt 54 aktiebolag som förvaltas av näringsdepartementet och regeringskansliet (Ibid:3). Fram till 2010 vill regeringen sälja ut flera statliga bolag; Nordea, OMX, SBAB, Vasakronan och TeliaSonera. 2008 såldes Vin & Sprit till franska Pernod Ricard. Tillsammans har dessa bolag ett marknadsvärde på 200 miljarder kronor (www.expressen.se)¹⁴.

¹³ http://www.tni.org/detail_page.phtml?page=archives_george_bangkok

¹⁴ http://www.expressen.se/xhtmlv2/frame_underskrift.html

Inom vård och omsorgssektorn har vi under en längre tid sett hur allt fler privata aktörer gör sitt intåg på en tidigare kommunal- och landstingsdominerad marknad. Sjukhus och äldreboenden är allt oftare privatägda men finansieras med statliga medel när kommuner och landsting sluter avtal med privata entreprenörer att tillhandahålla vården för kommunens och landstingets boende. Ett annat område där kommuners pengar finansierar privat verksamhet är de så kallade friskolorna som fick ett stort genomslag i Sverige i och med Regeringen Bildt. Det var 1992 som den så kallade friskolereformen genomfördes, vars avsikt var att avreglera kommunens och statens monopol på kunskapsutläring till grundskole- och gymnasieelever. Det är genom den så kallade skolpengen som kommunen finansierar friskolornas verksamhet (1995/96:200 s.47, 49).

3.3 Konkurrens – vägen till kvalité

Hur är det då med det argumenten som oftast anförs för privatisering, kostnadsbesparingar och ökad effektivitet: teorin säger att privata entreprenörer måste leverera överlägsen effektivitet, annars skulle ingen vara intresserad av tjänsten. Organisationer som ställs inför konkurrens är generellt effektivare än organisationer som skyddas från utmaningar (Donahue 1992:156). På en konkurrensutsatt marknad kan man ofta likställa lägre kostnader med lägre priser och i fallet med privata fängelser och även andra företag är det främst inom priskategorin: personallöner, som de största kostnadsbesparingarna görs, något som fackförbund runt om i världen ofta uppmärksammat och förfasats över (Ibid:156). Att fängelseoperatören uppnår lägre kostnader behöver inte automatiskt leda till att det också blir mindre kostnader för staten. Besparingar på lönerna kan istället för att minska statsutgifterna öka företagsvinsterna (Ibid:163).

De främsta fördelarna med att låta privata företag driva verksamheter som tidigare varit statens eller det allmännyttigas ansvarsområden är den kostnadsdisciplin som skapas av konkurrensen, detta ger en större motivation att upptäcka bättre och billigare sätt att skapa värde (Donahue 1992:155).

Det finns således flera skäl att vänta sig att privata fängelser på olika sätt är överlägsna statliga. Det finns anledning att anta att privata fängelsedirektörer är mer intresserade av kostnadsstyrning än deras statliga motsvarighet. Cheferna för privata fängelser är inte sällan själva delägare eller direkt ansvariga inför företagets ägare, och således förväntas att själva få personliga fördelar av en ökad effektivitet i företaget. Det finns också en mer organisatorisk aspekt av det hela och det gäller möjligheten till avancemang och befordran för den enskilde inom företaget som ofta innehåller så mycket mer än bara fängelseverksamhet, en möjlighet som kan vara något mer begränsad i ett offentligt fängelse (Donahue 1992:159).

Kriminalvårdsentreprenörer pekar ofta på myndigheternas tungrodda verksamhet och oekonomiska inköpsregler och framhåller sin egen överlägsenhet, på områden som storköp av mat och andra förnödenheter, framför den offentliga sektorn (Donahue 1992:161). Ett företags främsta utgiftspost är löner till personalen denna utgift står i runda tal för 60 procent av utgiftsposten i ett fängelseföretag. Därför är det vitalt att minska denna kostnad (Donahue 1992:161). Kriminalvårdsföretag och vissa lagstiftare (i USA) har till och med framhållit att det är de offentliganställdas förbund som är skyldiga till de orimliga krav på löner och förmåner som gjort det så dyrt med personal och att privat drift är en metod att bryta det järngrepp de har om lönesättningen och därmed lätta skattebetalarnas börda (Donahue 1992:161).

Något som är ett problem när man talar om konkurrens och denna marknad är att kontrakten för förvaltning och drift av fängelser ofta sträcker sig över många år. Corrections Corporation of America som är det enskilt största fängelseföretaget i USA och världen och har en marknadsandel på 51.4 procent (Austin & Coventry 2001:4) förhandlar sina kontrakt så att de löper över tjugo till trettio år (Donahue 1992:164). Tillsammans med Wackenhut Corrections Corporation, världens näst största fängelseföretag har dessa två bolag en total marknadsdominans och kontrollerar mer än $\frac{3}{4}$ av den totala världsmarknaden (Austin & Coventry 2001:3).

”Ingen förväntar sig att kriminalvårdsbranschen ska vara konkurrensinriktad på samma sätt som snabbmatsbranschen är det. Men det finns skäl att frukta att den, istället för att vara konkurrensinriktad som sophämtningsbranschen kommer att vara konkurrensmässig på samma sätt som industrin för tillverkning av kärnvapenbestyckade ubåtar - det vill säga, inte alls”.

(Donahue 1992:164)

4. TIDIGARE FORSKNING

Här nedan följer en genomgång av vad forskningen om privat kriminalvård har inneburit för just kriminalvården samt vilka krafter som ligger bakom privatiseringen. Jag har delat upp forskningsresultaten i fyra teman; säkerhet, rehabilitering, politik och ekonomi. Det är kring dessa teman som de mesta av forskningen kretsar och det är också kring dessa teman som argumenten från den svenska debatten har sin fokus. Samma teman återfinns även i resultatet för att på detta sätt öka tydligheten genom examensarbetets olika delar.

4.1 Säkerhet

I slutet av 1999 infann sig en stagnation i den privata fängelsesektorn efter att ett antal stämningar mot fängelseföretag uppmärksammats. Det var interner på fängelserna som stämde ägarna eftersom

de ansåg att de var ansvariga för de upplopp, fritagningar och andra ordningsstörningar som förekommit på anstalterna. Det hävdades att dessa problem var typiska för privata fängelser (Jones & Newburn 2005:63)¹⁵. Denna stagnation höll sig kvar en bit in på det nya millenniet och inga nya upphandlingar skedde i någon av USA:s stater fram till år 2002 på grund av misstron till den privatskötta fångvården (Ibid.). Flera allvarliga incidenter i form av mord, rymningar och andra övergrepp oroade politikerna i New Mexico och utredningen som följde efter uppdagandet av missförhållandena visade att en avgörande anledning till händelserna var kostnadsbesparingar (Schwartz & Nurge 2004:151)¹⁶. På några håll i världen där införandet av privata fängelser inte motsvarat förväntningarna har kontrakt sagts upp och fängelser har lämnats tillbaka till staten (Schwartz & Nurge 2004:148).

Austin & Coventry visar i sin undersökning på oroande siffror för våldsincedenter på fängelserna. När man kontrollerat för säkerhetsfängelsernas eventuella inverkan på våldsstatistiken kom man fram till att de privata fängelserna hade en mycket högre nivå av våld mellan interner samt mellan interner och personal; de visade även en högre nivå av allmänna ordningsstörningar (Austin & Coventry 2001:5 2)¹⁷. Möjligen kan detta enligt författarna bero på anmälningsrutiner kring olika incidenter eller att nyare anläggningar, som privata fängelser ofta är, inte har samma rutiner för att hantera våldsincedenter; men det kan också bero på otillräcklig utbildning av personal eller oerfaren personal (Ibid.).

Austins & Coventrys resultat står i direkt motsats till Lukemayer & McCorkles studie som visar på att de privata fängelserna som ingick i deras studie hade färre våldsincedenter än både de federala samt de delstatliga fängelserna de jämfört med. Det gällde dels en högre nivå av fängelser (privata) som inte rapporterat några våldsincedenter alls samt en lägre nivå totalt. Det var en minskning av våldshandlingar både mellan interner men också mellan interner och personal. Författarna understryker dock att minskningen kan vara ett resultat av en tillfällig nergång i våldsamheter på fängelserna eftersom studien endast har mätt våldsamma incidenter under ett år och att urvalet av privata fängelser var relativt litet. Författaren manar också till försiktighet eftersom man inte

¹⁵ Trevor Jones och Tim Newburn har skrivit forskningsrapporten "Comparative Criminal Justice Policy-making in the United States and in the United Kingdom- the case of private prisons" (2005). Rapporten baserar sig på resultatet från forskningsprojektet "International Influences on UK Crime Control and Penal Policy in the 1990's".

¹⁶ Martin D Schwartz och Dana M Nurge har skrivit "Capitalist punishment: ethics and private prisons" (2004). Här har författarna valt att fokusera sin uppmärksamhet på begrepp som driftkostnader, ansvar, byggnation och vidare etiska frågor kring privata fängelser.

¹⁷ "Emerging Issues on Privatized Prisons" (2001) av James Austin och Garry Coventry är en nationell studie som baseras på data från 65 privata fängelser och samtliga delstats- och federala fängelser. Totalt 1069692 interner. Studien genomfördes på uppdrag av Bureau of Justice Assistance (BJA), US department of Justice.

kontrollerat för faktorer som ålder, brottstyp och tid kvar till frigivning, faktorer som potentiellt kan ha påverkat resultatet (Lukemayer & McCorkle 2006:202)¹⁸.

Det har framhållits, främst av privatiseringsförespråkare, att personal i statliga fängelser har otillräcklig utbildning och erfarenhet. Schwartz & Nurge fann i sin studie att det inte fanns någon anledning att tro att anställda i statliga fängelser inte skulle vara lika kompetenta som de anställda i privata fängelser (Schwartz & Nurge 2004:141). Tvärtom så är personalen ett viktigt element när det kommer till säkerheten och i privata fängelser är personaltätheten 15 procent lägre än i statliga fängelser (Austin & Coventry 2001:52) Privata fängelser tenderar enligt samma författare att ha större omsättning på personal, anledningen som ges är de genomsnittligt lägre lönerna samt att personalen inte i lika hög grad är fackligt ansluten hos privata entreprenörer. I bara ett privat fängelse i hela USA har personalen facklig representation, det är hos Corrections Corporation of America, USA:s största fängelseföretag med totalt 27 fängelser i landet (Austin & Coventry 2001:45,59). Hur stor personalomsättningen är på ett fängelse styrs också av dess storlek, stora och medelstora fängelser har större omsättning på personal än små fängelser (Austin & Coventry 2001:45).

4.2 Rehabilitering

Vad som visade sig i både Austins & Coventrys studie samt i Lukemayer & McCorkle var att de privata fängelserna visade på imponerande högt deltagande i rehabiliteringsprogram. Internerna i de privata fängelserna var i något högre grad delaktiga i rehabiliterande verksamheter så som alkohol- och drogavvänjning än internerna i de statliga och federala fängelserna som i stället hade en högre grad av arbetsverksamma än de privata fängelserna. Även möjligheter till studier för interner var större hos de privata entreprenörerna, 38 procent av internerna i privata fängelser ägnade sig åt någon form av utbildning i Austins & Coventrys studie. Den siffran var 23 procent i de delstatliga och federala fängelserna. Däremot var antalet interner som genomgick terapi likvärdig i jämförelsen (Austin & Coventry 2001:43-45, Lukemayer & McCorkle 2006:197). Vad som kan nämnas är att ingen närmare granskning eller utvärdering av de olika programverksamheterna har gjorts i något av fängelserna och ingen förbättring i återfallsfrekvens kunde heller påvisas (Austin & Coventry 2001:43-45). Lukemayer och McCorkle kunde inte heller finna någon skillnad i kvaliteten av rehabiliteringsprogram beroende på ägarform (Lukemayer & McCorkle 2001:197).

¹⁸ "Privatization of Prisons: Impact on Prison Conditions" (2006) av Anna Lukemayer och Richard C. McCorkle är en undersökning som baseras på datamaterialet "1995 Census of State and federal Adult Correctional Facilities" genomförd av Bureau of Justice Statistics vid Amerikanska justitiedepartementet, US Department of Justice. Materialet bestod av data från 112 federala-, 1278 delstatliga- samt 110 privatägda fängelser.

4.3 Politik

Politiker i USA uppmärksammade under 1980-talet, hos allmänheten, en ökad oro att utsättas för brott och det krävdes av politikerna att de skulle agera och att detta var anledningen till en omfattande privatisering (Jones & Newburn 2005:69). Det finns också de som menar att införandet av privata aktörer på fängelsemarknaden berodde på att man måste lösa problemet med överfulla fängelser något som var ett akut problem i USA (Ibid:72). Enligt Jones & Newburn (2005) så var de politiskt ideologiska aspekterna av genomförandet av en privatiseringsreform mycket viktig i USA och minimerandet av statlig inblandning var ett politiskt mål (Ibid:73).

Fängelseindustrin växer sig allt större för varje år och som nämnts tidigare har anledningen till detta sagts vara en konsekvens av den växande fångpopulationen. Men Jones & Newburn menar att privata företag med intressen i fängelseindustrin hjälpte till att lansera detta så kallade problemet som just ett problem. Det finns, menar författarna, en omfattande lobbyverksamhet kring fängelseindustrin (Jones & Newburn 2005:68). Detta är något som även Schwartz & Nurge uppmärksammar. De skriver att fängelseindustrin har kommit att bli en miljardindustri med många olika aktörer och därmed många olika intressen och lobbyverksamheten kring denna verksamhet är massiv. Exempelvis har två anställda vid Corrections Corporations of America, CCA, som är USA:s största privata fängelseägare, styrelsemedlemmar i Criminal Justice Task Force som är den kommitté som verkar för längre och hårdare straff (Schwartz & Nurge 2004:133,145). Författarna hänvisar till Hallinan (2001) som menar att sedan de stora privata fängelseoperatörerna har fått svidande kritik och att de har fått det allt svårare att bevisa att deras fängelser kommer att spara staten pengar. Därför har de istället börjat donera stora summor pengar till olika politikers valkampanjer för att vinna upphandlingskontrakt i delstaterna (Ibid:146).

Forskare menar att det nu syns en trend hos amerikanska beslutsfattare som kräver längre straff. Detta sker samtidigt som fängelsebudgetar minskas som en följd av skattelättnader för väljarna (Schwartz & Nurge 2004:136). Guvernör Paul Patton från Kentucky var fast besluten att lösa budgetunderskottet genom att frige alla fångar några få dagar före straffen löpte ut för att spara pengar men motståndet till hans program blev så massivt att det fick avbrytas (Ibid). En Texaspolitiker berättar att det innebär politiskt självmord att visa sin misstro mot långa fängelsedomar, i många delstater är inte fängelsebudgeten överhuvudtaget ett politiskt spørsmål, det får helt enkelt kosta vad det vill (Ibid:142).

4.4 Ekonomi

Kritik har riktats mot dem som försöker göra jämförelser mellan statliga och privata fängelser eftersom det är så många olika variabler som påverkar kostnaderna. Ju större fängelset är och ju fler fångar man kan ta emot, desto billigare blir priset per fånge. Säkerhetsnivån på fängelset spelar också den en mycket stor roll för priset för varje fängelseplats; ju högre säkerhet, desto högre pris (Pratt & Maahs 1999:365)¹⁹. Privata fängelser tenderar också att vara nyare än statliga fängelser och därmed billigare. Driftskostnaderna sjunker ju nyare faciliteten är då man slipper reparationskostnader i samma utsträckning samt att man oftare bygger energieffektivt i moderna byggnader (Ibid:367). En annan viktig aspekt är att nya fängelser oftare kräver färre vakter eftersom byggnaden är planerad på så vis att man får största möjliga uppsyn övre internerna (Pratt & Maahs 1999:361, 365). Man kan alltså säga att det snarare handlar om faktorer som säkerhetsgrad, hur gammal anstalten är och hur många interner som fängelserna har som avgör prislappen oavsett vem som är ägaren till dem, staten eller ett privat företag (Ibid:359). Vad som dock kan nämnas är att 89,2 procent av de privata fängelserna i Austin & Coventrys studie var nyare än 10 år (2001:42) och att 93 procent av fångarna var klassificerade som medel och medel/låg säkerhetsnivå. Trots detta var de privata fängelserna inte billigare (2001:40).

Det argument som främst läggs fram för att motivera privata fängelser i amerikansk litteratur är argumentet att privata fängelser är mer kostnadseffektiva än statliga fängelser. Detta verkar också vara det enda argumentet som rättfärdigar privata fängelser. Schwartz och Nurge visar att allt fler studier som genomförts inte kan se någon skillnad i just kostnadssparande mellan privata och statliga ägare (Schwartz & Nurge 2004:140). De stora kostnadsskillnader som framhållits är i själva verket en illusion (Ibid:141). Detta resonemang styrks också av Austin och Coventry som inte heller de kan påvisa någon skillnad i just effektiviteten i sin studie (2001:59).

Under 1990-talet genomförde General Accounting Office, den statliga statistikmyndigheten i USA studier som visade att det inte fanns några signifikanta bevis för att privata fängelser skulle vara mer kostnadseffektiva än statliga fängelser (Jones & Newburn, 2005:62) trots att detta ofta används som huvudargument från företagets sida. Inte heller Schwartz & Nurge eller Austin & Coventry kunde finna några införlivade löften om skattelättnader och annat tackvare de kostnadseffektiva fängelseföretagen, de utlovade kostnadsbesparingarna införlivades helt enkelt inte (Schwartz & Nurge 2004:152, Austin & Coventry 2001:59).

¹⁹ "Are private prisons more cost-effective than public prisons? A meta-analysis of evaluation research studies" (1999) av Travis C. Pratt och Jeff Maahs är en metaanalys bestående av 33 utvärderingar om kostnadseffektivisering av privata och statliga fängelser från 24 oberoende studier i USA.

Vad Pratt och Maahs kom fram till i sin undersökning var att fängelser med blandad säkerhetsgrad samt säkerhetsfängelserna hade en något lägre kostnad per fånge än de statliga motsvarigheterna medan fängelser med låg eller medel säkerhetsnivå där var de statliga alternativen billigare; men ingen av kostnadsskillnaderna i deras studie var signifikanta (1999:366).

5. METODOLOGISK UTGÅNGSPUNKT OCH MATERIAL

I detta avsnitt diskuteras val av metod, för- och nackdelar med dem samt vilket material som ligger till grund för analysen. Här tas även forskningsetiska principer upp samt den vetenskapsteoretiska inriktning som legat till grund för detta arbete.

5.1 Val av metod

Eftersom syftet med denna uppsats är att undersöka hur diskussionen förs och vilka argument som behandlas av förespråkarna för privatisering av fängelser i Sverige så tycker jag att en argumentationsanalys kan vara på sin plats. Jag har länge funderat på vilken metod som passar denna uppsats syfte bäst och jag har vägt för- och nackdelar mot varandra. Ett alternativ till argumentationsanalys skulle kunna vara en ideologianalys som enligt Bergström & Boréus (2005) kan beskrivas som en analys av ”samlingar av idéer som rör samhället och politiken” (2005:150), men jag bestämde mig ändå för att en argumentationsanalys är den metod som passar bäst. Mitt primära mål är inte att analysera argumenten i sig, utan snarare att urskilja argumenten, lyfta ut dem och sedan i ett senare skede ställa dem mot det rådande forskningsläget. Jag har även genomfört en intervju med en riksdagsledamot som är engagerad i kriminalpolitiska frågor. Detta gjordes i samband med den metodkurs som föregicks av uppsatsskrivandet. Eftersom min huvudsakliga metodologiska grund kommer att ligga i argumentationsanalysen kommer jag bara att i korta drag beskriva intervjun som metodologi.

5.2 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

5.2.1 Hermeneutik

Hermeneutiken kan ses som ett instrument för att söka sanningar och insikter och är en del av den kvalitativa forskningstraditionen. Hermeneutik handlar om att tolka; att tolka sitt material och att tolka sin omvärld. Vi har alla olika uppfattning om olika företeelser och det är därför viktigt att försöka förstå människors olika tolkningar av och perspektiv på sin omvärld. Det är människans ofrånkomliga förförståelse som blir utgångspunkten för hennes tolkning av omvärlden (Sohlberg & Sohlberg 2002:54), detta kan vara problematiskt på det sättet att jag som forskare så att säga ”hittar det jag söker” snarare än finner nya sanningar.

Hermeneutiken har en lång historia och användes i begynnelsen för att tolka bibeltexter (Sohlberg & Sohlberg 2002:53) men har med tiden kommit att innefatta alla slags texter och också muntliga utsagor, som kan vara fallet vid en intervju. Inom Hermeneutiken ska man förstå helheten ur det enskilda och det enskilda ur helheten (Gadamer i Sohlberg & Sohlberg 2002:53). Att tolka en text kan vara en lång process och Kvale (1997) menar att genom att hela tiden relatera helheten och de enskilda delarna till varandra skapas en djupare förståelse för texten; denna cirkularitet är nödvändig för att nå en djupare mening (1997:51). Tolkningen kan sägas vara avslutad när teman bildar olika mönster och ingår i en sammanhängande enhet samt att texten är fri från inre motsättningar (Kvale 1997:51). Därmed inte sagt att olika forskare skulle komma fram till likvärdiga resultat. Eftersom olika forskare har olika förförståelse och olika utgångspunkter är det inte säkert att samma resultat uppvisas två gånger. Att tolkningarna är subjektiva behöver däremot inte betyda att tolkningarna är felaktiga, det betyder bara att samma text kan tolkas på ett annat sätt av någon annan. Därför är det viktigt att redogöra för tillvägagångssätt av analysen samt att analysen sker på ett systematiskt sätt för att på detta sätt tillgodoses kravet på intersubjektivitet (Sohlberg & Sohlberg 2001:62). Jag har därför vidtagit åtgärder för att mitt material ska bli så transparent som möjligt. Detta gör jag genom att återge det tillvägagångssätt jag har haft vid min analys av motionerna och intervjun samt att jag delger läsaren information om i vilken motion jag har hittat respektive argument.

5.2.2 Förförståelse

Som nämndes ovan så är förförståelsen en viktig del inom hermeneutiken och det är denna förförståelse som formar mycket av vår uppfattning av omvärlden, således även min. När jag inledde detta arbete hade jag inte någon egentlig bild av hur kriminalvården fungerade vare sig i Sverige eller utomlands. Det lilla jag kände till var information jag fått genom nyhetsmedia och litet under min tid som student på kriminologiska institutionen. Jag hade dock en föreställning om vad jag trodde att en privatisering av kriminalvården skulle kunna innebära för de personer som på något sätt är delaktiga i dess verksamhet. Denna föreställning var att det finns ett problem i att ett företag har ett vinstintresse och att detta kan komma att inverka negativt på den verksamhet som kriminalvården bedriver. Min förförståelse har inte ändrats nämnvärt under arbetets gång men den har nyanserats. I och med detta är det extra viktigt för mig i min roll som forskare att hela tiden reflektera kring denna föreställning för att på detta sätt minska risken för vinklade resultat. Jag har som tidigare nämnt också genom arbetets gång vidtagit olika åtgärder för att minimera risken för färgade resultat. Jag vill härmed uppmana läsaren att ha dessa ord i åtanke under läsandets gång.

5.3 Argumentationsanalys

Argumentation är en viktig del i kommunikationen med andra människor. Oftast vill man att den egna åsikten ska uppfattas som rätt och riktig därför försöker man att få andra att hålla med. För att övertyga omgivningen argumenterar man för argumentets giltighet och överlägsenhet jämfört med andra avvikande eller motsägande uppfattningar. För att vara riktigt övertygande i sin sak är retorik en viktig ingrediens. Retorik som är läran om vältalighet handlar om hur man på bästa och mest effektiva sätt övertygar sin omgivning om en ståndpunkts rimlighet (Bergström & Boréus 2005:89). För att ett argument ska vara så övertygande som möjligt bör det innehålla tre delar, de kallas på latin logos, ethos och pathos. Logos står för logik, eller åhörarens interlekt och rationalitet samt förmåga att dra slutsatser, ethos handlar istället om talarens egen person och de egenskaper som denne vill tillskriva sig själv. Talaren vinner mycket på att framstå som en ärlig, sympatisk och trovärdig person eftersom det då är lättare att övertyga en annan än om man framstår som opålitlig (Ibid.). Den sista delen, pathos inbegriper de olika känslor som en talare vill väcka hos sina åhörare för att därmed lättare få anhängare (Ibid:90). ”Att argumentera är att ge skäl för eller emot en ståndpunkt. En argumentation är en sammanhängande följd av sådana skäl” (Ibid:92).

I Bergström & Boréus anges tre primära syften med argumentationsanalys. Det första är ett deskriptivt syfte, det vill säga ett beskrivande, där det väsentliga är att finna argumenten i en text (Bergström & Boréus 2005:91). Argumentationsanalysens andra syfte är av mer preskriptiv art där man vill bedöma huruvida argumenten lever upp till vissa normer, exempelvis saklighet och rationalitet; man bör också hålla sig till ämnet (Ibid.). Bergström & Boréus refererar till filosofen Arne Næss som menar att ”ett inlägg bör inte vara av den arten att det föreligger risk för missförstånd från åhörarnas sida” (i Bergström & Boréus 2005:91). Argumentationsanalysens tredje syfte är att avgöra ett arguments beviskraft, det vill säga huruvida argumentet stärker eller underminerar den anförda ståndpunkten. Detta görs lättast genom att texten först har genomgått den deskriptiva analysen som var argumentationsanalysens första syfte (Ibid.). Det är detta det tredje syftet som jag kommer att inrikta mig mest på; att urskilja de olika argumenten och avgöra den eventuella beviskraften i dem.

Ett vanligt retoriskt grepp för att övertyga är att peka på orsaksrelationer, dessa argument kallas orsaksargument (Bergström & Boréus 2005:125). Ett annat sätt att fånga sin åhörarens övertygelse kan vara genom att visa på att någonting indikerar att en situation ser ut som den gör, detta kallas symptomargument (Ibid:124). För att en argumenterande text ska bli så övertygande som möjligt bör den inte enbart vädja till läsarens interlekt (logos) som de båda argumenttyperna ovan gör, den

bör även, som tidigare nämnt, innehålla delar av ethos och pathos (Ibid:129). Auktoritetsargument kan sägas vara ett sådant argument eftersom det svävar lite mitt emellan en intellektuell uppmaning och en känslomässig (Bergström & Boréus 2005:126). Denna argumenttyp innebär att åhöraren godtar ett argument eftersom man väljer att tro på avsändaren i egenskap av att vara en auktoritär person, någon med insikt i sakfrågan och som genom sin person eller sitt namn ger tyngd till påståendet (Ibid.). Motivationsargument är ett annat argument som väddar till åhörarens känslor men då snarare pathos än som ovan ethos. Det handlar om att åhörarens inneboende känslor för ämnet (Ibid.) rädsor, fördomar, eller kanske positiva associationer som stolthet eller lycka.

5.3.1 Material

Det material jag har utgått från vid argumentationsanalysen är de riksdagsmotioner²⁰ som föreslår en privatiseringsreform. För att hitta dessa har jag sökt på riksdagens hemsida www.riksdagen.se så långt tillbaka som till 89/90. Innan dess finns inga elektroniska motioner på riksdagens hemsida. För att hitta material äldre än från 1989 vände jag mig till riksdagsbiblioteket, där alla officiella riksdagshandlingar finns lagrade. Jag sökte inte handlingar längre tillbaka än till år 1985 eftersom jag tyckte att dessa, förutsatt att det skrivits någon, ändå inte skulle vara helt aktuella för den rådande debatten. Som underlag för min argumentationsanalys har jag även tittat på den motion som presenterades av moderaterna i Kronobergs län vid partiets stämma i oktober 2007 som även den tog föreslog ökat inflytande av privata aktörer inom kriminalvården (www.moderat.se)²¹. Denna motion röstades igenom av partistyrelsen och kom därmed att statuera moderaternas officiella ställning i privatiseringsfrågan.

Jag har valt att använda motioner som material till argumentationsanalysen eftersom jag anser att dem på ett tydligt sätt visar på en politisk övertygelse och vilja att genomföra någonting samt att det presenteras tydliga argument kring olika ställningstaganden i en motion. Det ska nämnas att alla motionerna som lämnats till riksdagen fick avslag i både justitieutskottet samt i kammaren. Det betyder att förslagen inte röstades igenom.

Totalt består materialet av nio motioner skrivna av moderata och centerpartistiska riksdagsledamöter.

²⁰ En riksdagsmotion är ett förslag som en eller flera riksdagspolitiker presenterar till riksdagen med avsikt att belysa ett ställningstagande i en specifik fråga; ofta i samband med att en proposition presenteras i ärendet. Motioner behandlas i olika utskott beroende på sakens natur och presenteras i ett utskottsbetänkande före debatt och beslut i kammaren.

²¹ http://www.moderat.se/material/pdfiler/moderat_18191.pdf

5.5 Operationalisering

För att kunna göra en bedömning av argumentens bärighet och beviskraft är det nödvändigt att strukturera argumenten. Jag har följt några av de råd som Bergström & Boréus ger i sin metodbok för textanalyser ”Textens mening och makt” (2005). I denna bok presenteras två sätt att strukturera argumenten, det är pro et contrametoden, det vill säga för och emot metoden och Toulmins modell som innebär att man jobbar i motsatsparen argument och påstående (2005:95, 109). Jag har inspirerats av båda dessa metoder men inte anammat någon helhjärtat utan gjort min egen analysmodell. Jag har även funnit inspiration från ”argument och diskussion” av Sven Olov Stalfelt (1986) som snarare är en handbok i argumentation än en handbok i argumentationsanalys men författaren ger en rak och tydlig förklaring till hur argument är uppbyggda och det gav mig en tydlig överblick hur jag också ska läsa texterna med analytiska ögon.

En argumentation har alltid en tes som man bör börja med att söka efter, den är inte lika tydlig i alla typer av texter (Bergström & Boréus 2005:95). För att tesen ska hålla så måste att antal argument följa för att ge bäring åt tanken, dessa argument bör sedan efterföljas av förstärkande resonemang eftersom det är i dessa förstärkande resonemang som huvuddelen av budskapet ryms (Stalfelt 1986:16).

En argumentation fungerar som ett resonemang för eller emot en tes (Bergström & Boréus 2005:96). Tesen kan vara av lite olika art, den kan vara normativ och försöka hävda en värdering eller så kan den vara preskriptiv och istället fungera som en uppmaning, en del teser är faktuella och har därmed ingen tydlig stångpunkt; de är icke-värderande (Ibid.). Men som Bergström och Boréus också framhåller så är det inte alltid som man stöter på contraargument i en text av politisk karaktär likt dem som jag har behandlat, ”här eldar man kanske på med allt som man kan anföra för sina egna lösningar och struntar i att behandla det som kan anföras emot” (Bergström & Boréus 2005:103). Detta har också visat sig vara fallet i de motioner jag har tagit del av, jag har inte funnit några motargument.

Jag har samlat in de olika argumenten jag har hittat och skrivit ner dem för att få en översikt av dem. Många av argumenten återkommer flera gånger, ibland i annan formulering. De argument som jag lokaliserat har jag som sagt skrivit ner för att sedan försökt att urskilja de så kallade förstärkande resonemangen som ska ge bärighet åt argumenten. Många av de argument som jag har identifierat har fungerat som både argument och förstärkande resonemang (Fr) i olika motioner men jag har valt att se texterna på detta sätt eftersom jag tycker att det mest rättvist. De förstärkande

resonemangen föregås av förkortningen Fr för tydlighetens skull. Vissa av argumenten saknar förstärkande resonemang.

5.6 Presentation av argumenten

Nedan följer en presentation av de argument som anförs för en privatisering av kriminalvården, dels från moderat (M) håll men också från centerpartistiskt (C). Varje argument som följs av ett förstärkande resonemang har förkortningen (Fr). Argumenten som anges i motionerna är av lite olika karaktär. En del av dem appellerar till läsarens interlekt andra till dennes känslor. Att författarna till motionerna är politiker ger ytterligare tyngd till argumenten eftersom en politiker ofta anses trovärdiga och kunniga (Bergström & Boréus 2005:126). Alla argument har en referens till den motion där argumenten återfinns för att på detta sätt underlätta för läsaren att själv gå tillbaka till ursprungsmaterialet och göra en bedömning av argumentens riktighet. Den motion som lades fram under moderaternas partistämman benämns som motion 113²².

Den tes som jag har lokaliserat är: (T) *För att förbättra den svenska kriminalvården bör privata fängelser tillåtas.*

Det är låg utbildnings- och ambitionsnivå hos personalen inom kriminalvården. (M)

(2004/05:Ju214; 2005/06:Ju450; 2006/07:Ju337)

Hot och våld mot både intagna och personal är omfattande – (Fr) Gängkriminalitet har fått fäste innanför murarna. (M)

(2001/02:Ju354, 2002/03:Ju378; 2003/04:Ju296; 2004/05:Ju214; 2005/06:Ju450; 2006/07:Ju377; 2007/08:Ju300)

En översyn av kriminalvården är nödvändig - (Fr) Det har förekommit flera spektakulära rymningarna under sommaren 2004 samt en uppdragande korruptionen inom verksamheten. (M)

(2004/05:Ju214; 2005/06:Ju450)

²²För att läsa motion 113, se: http://www.moderat.se/material/pdfiler/moderat_18191.pdf. Motion 1985/86:Ju501 finns i tryckt version på riksdagsbiblioteket och övriga motioner återfinns på www.regeringen.se.

Vård och rehabilitering är av tvivelaktig kvalitet – (Fr) tidigare fanns tillgång till tandvård, nu är det nerskuret till att nästan bara omfatta akutvård. Narkotikabruket är nu omfattande inne på anstalterna (M)

(2001/02:Ju354;2002/03:Ju378; 2003/04:Ju296; 2004/05:Ju214; 2005/06:Ju450; 2006/07Ju377; 2007/08:Ju300; motion 113)

Privata fängelser är ett led i en förbättrad regionalpolitik- (Fr) Många anstalter skulle kunna etableras ute i glesbygden. (C)

(1985/86:Ju501)

Den dyra kriminalvården skadar enskilda och företag i ökad omfattning. – (Fr) kriminalvården är en del av den betungande skattebördan och politiker har ett starkt tryck på sig att göra kriminalvården ekonomiskt effektiv. (C)

(1985/86:Ju501)

Som ett resultat av minskade resurser till polismyndigheten har brottskyddet blivit en försäkringsfråga. (Fr) Som ett alternativ till en ohämmad expansion inom försäkringsbranschen bör därför ett införande av en privatisering inom anstaltsvård övervägas. (C)

(1985/86:Ju501)

Det är svårt för politiker att effektivisera den offentliga sektorn och där med också kriminalvården. (C)

(1985/86:Ju501)

Personal och intagna trivs bättre i privata fängelser - (Fr) Det finns goda exempel på framgångsrika privata fängelser i Storbritannien och USA; så goda att flera planeras byggas. (M)

(2001/02:Ju354;2002/03:Ju378; 2003/04:Ju296; 2004/05:Ju214; 2005/06:Ju450; 2006/07Ju377; 2007/08:Ju300)

Med privat drivna fängelser kan man jämföra verksamheterna och de uppnådda resultaten med statliga fängelser. (M)²³

(Motion 113)

²³ Detta argument kommer inte att behandlas vidare för analys eftersom jag anser att det ligger för långt från uppsatsens syfte, dock vill jag ta upp det här för att ändå visa på alla de argument jag har urskiljt under arbetets gång.

5.7 Intervjumetod

Forskningsintervjun bygger på vardagens samtal men det är ett professionellt samtal (Kvale 1997:13). Forskningsintervjun är inte ett samtal mellan likställda individer eftersom det är forskaren som definierar och kontrollerar samtalet (Ibid.). Kvale menar att forskningsintervjun inte bara är en ny metod som ger kvalitativa texter istället för kvantitativa data, utan som också speglar alternativa föreställningar om vad som ska vara föremål för samhällsvetenskaplig forskning (Ibid:17). Det handlar om att tolka meningsfulla sociala relationer (Ibid.).

5.7.1 Forskningsetiska principer

De forskningsetiska principerna är en uppsättning regler eller normer för vetenskaplig forskning vars syfte är att verka som riktlinjer för hur vetenskaplig forskning bör bedrivas. Det är vetenskapsrådet som utformat dessa principer. Det finns fyra allmänna huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att forskaren skall informera informanten om forskningsuppdragets syfte. De ska även upplysas om att deltagandet är frivilligt. Samtyckeskravet innebär att forskaren ska inhämta samtycke om medverkan från dem som är medverkande i forskningen. Båda dessa punkter uppfylldes då träffade min informant inför intervjun och vi diskuterade detta. Konfidentialitetskravet innebär att medverkande personer ges största möjliga konfidentialitet och att personuppgifter inte lämnas till utomstående. För att uppfylla detta krav har jag valt att inte skriva ut namnet på min informant. Nyttjandekravet innebär att uppgifter insamlade om enskilda personer endast får användas för forskningens ändamål (www.vr.se)²⁴. Ingen annan än jag har tagit del av mitt material och jag har inte för avsikt att använda informationen som framkom i intervjun i något annat syfte.

5.7.2 Genomförande

Intervjun som jag genomförde var en del i en metodkurs som var tänkt som en övning i att hålla en intervju. Jag tog kontakt med en person som jag hade fått upp ögonen för tack vare dennes intresse i kriminalpolitiska frågor i riksdagen och frågade om jag kunde få en intervju som också kunde komma att användas i mitt uppsatsskrivande. Jag kontaktade min respondent först genom mail men utan att få ett svar varpå jag ringde upp vederbörande. Jag fick genast komma till riksdagen där vi träffades över en lunch i riksdagens lunchmatsal. Jag informerade min respondent om att dennes identitet skulle förbli anonym men jag fick till svar att det inte alls var nödvändigt. Jag har dock,

²⁴ Vetenskapsrådets ”Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning”
<http://www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare/publikationerochriktlinjer.4.2d2dde24108bef1d4a880063.html>

eftersom jag uppgav att informantens identitet skulle förbli anonym, valt att trots detta inte uppge informantens namn. Personen i fråga som är politiker till yrket ville gärna sprida sin politiska uppfattning och såg även detta möte som ett tillfälle att göra så. Eftersom jag intresserar mig för den politiska debatten kring privatisering av kriminalvården kändes det rimligt att genomföra en intervju med en politiker om dennes inställning till densamma. Man får naturligtvis inte glömma att en politiker har sin agenda med de uttalanden som görs speglas naturligtvis av det politiska partiets ståndpunkt i frågan. Intervjun tog drygt 30 minuter och hela intervjun spelades in. Jag med min ganska ringa insyn i kriminalvården såg detta möte som ett tillfälle att få en inblick i organisationen. Med detta sagt är jag väl medveten om att det gäller en enda persons uppfattning av hur organisationen fungerar samt att denna person har en politisk agenda, något som också var mycket påtagligt under vårt möte. Syftet med intervjun var alltså inte att få en absolut sanning om kriminalvården utan snarare en politisk bild av densamma.

Min respondent är en person med mycket pondus och det var tydligt att personen var en van talare, det blev få tysta stunder och samtalet flöt på nästan utan att jag behövde göra någonting. Jag hade förberett ett antal frågor i en semistrukturerad intervjuguide som jag ställde men jag fick även information som sträckte sig utöver de frågor jag hade förberett. På ett sätt kändes det ganska tryggt att min respondent var en person som visste att tala för sig eftersom det underlättade att samtalet rullade på, men detta gjorde också att jag kände mig ovan och nervös.

5.7.3 Transkribering

Efter avslutad intervju lyssnade jag av intervjun och upptäckte att ljudkvaliteten var minst sagt urusel; det gick inte att uppfatta någonting av vad som sades, endast ett dovt brus hördes. Detta upptäckte jag så snart jag lämnade riksdagen varpå jag genast satte mig och skrev ner allt som jag kunde komma ihåg av vårt samtal. Jag är övertygad om att detta gjorde att en hel del information gick förlorad men jag fick ändå ihop mycket användbar information. Kvale (1997) menar att när man måste lita till sitt minne snarare än en ljudinspelning finns det uppenbara begränsningar med en sådan metod eftersom minnet är selektivt (1997:148). I mitt fall var det högst ofrivilligt att ljudinspelningen uteblev och kan eventuellt innebära att jag inte heller uppmärksammade detaljer i den mån jag hade gjort om jag hade vetat att jag inte skulle ha en ljudinspelning att lyssna till i efterhand

5.8 Validitet och Reliabilitet

Kvale (1997) beskriver validitet, reliabilitet, och generaliserbarhet som den moderna samhällsvetenskapen heliga treenighet (1997:207). Validitet hänvisar till frågan om man mäter det man avser att mäta, reliabiliteten till replikerbarheten, det vill säga om samma undersökning skulle upprepas av annan forskare skulle då samma resultat uppnås. Generaliserbarheten hänvisar bland annat till en studies omfattning, urval och signifikansnivåer (Kvale 1997:209-213). Vid en kvalitativ undersökning som är fallet för detta examensarbete är det svårt att tala om reliabilitet eftersom själva essensen av den hermeneutiska tolkningstraditionen handlar om just den egna tolkningen av en text. I mitt fall är det både en intervju samt ett antal motioner som ska analyseras. Även begreppet validitet kan vara problematiskt. Jag har i största möjliga mån försökt att mäta just det jag avser men mina tolkningar är mina personliga och vissa forskare menar att vid kvalitativa studier kan man inte tala om validitet på samma sätt som vid en kvantitativ studie eftersom man just tolkar sitt material som därmed inte är objektivt likt resultatet vid en kvantitativ studie (Sohlberg & Sohlberg 2002:90-93). Jag har försökt vidta åtgärder för att stärka validiteten och reliabiliteten i mitt eget arbete på flera sätt. Dels har jag som tidigare nämnt försökt att på ett tydligt sätt återge den process jag hade vid analysen av materialet samt att jag presenterar i vilka motioner som jag har hittat de olika argumenten. Jag har också försökt förklara min egen roll som forskare och hur jag påverkar forskningsprocessen och eventuellt utfallet av resultatet. Jag vill vara tydlig med att min ambition aldrig har varit att komma med en absolut sanning utan snarare att ge en fingervisning om varhän utvecklingen kan bära utifrån den kunskap jag erhållit från den tidigare forskningen.

6. RESULTAT OCH ANALYS

Det finns som tidigare nämnt enligt Bergstöm och Boréus (2005) tre syften med argumentationsanalys: det deskriptiva, det preskriptiva samt avgörandet av beviskraft. Jag kommer därför att i följande avsnitt att presentera de argument jag har urskiljt. Därefter kommer jag att kort göra en bedömning av argumentens saklighet och hållbarhet, det vill säga hur giltiga argumenten är utifrån den kunskap som den tidigare forskningen och erfarenheten i USA har bidragit med. Argumenten presenteras i fyra teman likt dem i avsnittet om tidigare forskning; säkerhet, rehabilitering, politik och ekonomi. Detta gör jag för att förtydliga och lyfta fram argumentens karaktär. Kapitlet avslutas med att jag presenterar resultaten från intervjun.

6.1 Resultat av argumentationsanalys

6.1.1 Säkerhet

Låg utbildnings- och ambitionsnivå hos personalen inom kriminalvården

Det finns inget i den tidigare forskningen som jag har tagit del av som pekar på att utbildnings- och ambitionsnivån hos personalen skulle öka om ägaren till fängelset var en privat entreprenör snarare än staten. Austin & Coventry visar i sin undersökning på oroande siffror för våldsincidenter på de privata fängelserna (Austin & Coventry 2001:5 2). Detta kan enligt författarna dels bero på anmälningsrutiner kring olika incidenter, men det kan också bero på otillräcklig utbildning av personal eller oerfaren personal (Ibid.). Med bakgrund av detta bedömer jag inte detta argument som hållbart.

Hot och våld mot både intagna och personal är omfattande – (Fr) Gängkriminalitet har fått fäste innanför murarna.

Jones & Newburn visar i sin studie att det förekommit flera allvarliga upplopp, fritagningar och andra ordningsstörningar i privata fängelser och interner stämde som en följd av det fängelseföretaget eftersom de ansåg att det var dem som var ansvariga för våldsamheterna (Jones & Newburn 2005:63). Det finns dock i den forskning jag tagit del av motstridiga uppgifter om huruvida privata eller statliga fängelser är bättre på att hantera våld och andra säkerhetsproblem. Austin & Coventry fann att våldet var mer utbrett i de privata fängelserna än i de statliga detta som en följd av den betydligt lägre personaltätheten på privata fängelser (2001:52). Lukemayer och McCorkle fann att privata fängelser presterade bättre än de statliga gjorde i frågan om att hantera våld. Författarna manar dock till försiktighet när det kommer till att dra slutsatser om resultatet eftersom undersökningen endast redovisar data från ett år; det kan alltså enligt författarna röra sig om en tillfällig nergång i våldsamheterna (Lukemayer & McCorkle 2006:202). Eftersom forskningen visar på olika resultat i denna fråga kan jag varken bedöma argumentet som giltigt eller ogiltigt. Det verkar inte finnas något i själva ägandeformen som är avgörande utan snarare fängelseledning, säkerhetsnivåer och andra faktorer som spelar in.

En översyn av kriminalvården är nödvändig - Det har förekommit flera spektakulära rymningarna under sommaren 2004 samt en uppdragande korruptionen inom verksamheten.

Att en organisation är korrupt är naturligtvis aldrig bra, dock är jag aningen osäker på vad författaren menar med korruption. Jag ställer mig frågan vad som har hänt då inget närmare nämns om saken. Som nämnts tidigare stämde flera fängelseföretag av interner efter att ett antal allvarliga

upplopp och fritagningar drabbat privata fängelser (Jones & Newburn 2005 63, Schwartz & Nurge 2004:151). Att detta skulle kunna tolkas som att statliga fängelser är bättre på att hantera rymningar än privata är nog inte en helt rättvis analys dels för att jag inte har någon information som tyder på detta men också för att de flesta rymningarna som sker är interner som inte återvänder från permission eller avlägsnar sig från öppna anstalter där inga egentliga hinder, i form av murar eller annat hejdar internerna från att avlägsna sig (www.kriminalvarden.se)²⁵. Att en översyn av kriminalvården är nödvändig håller jag med om, inte för att organisationen är särdeles illa skött utan för att alla organisationer regelbundet bör ses över för att rätta till eventuella missförhållanden och annat. Utifrån detta bedömer jag inte detta argument som hållbart.

Personal och intagna trivs bättre i privata fängelser - Det finns goda exempel på framgångsrika privata fängelser i Storbritannien och USA; så goda att flera planeras byggas. Att personal och intagna generellt trivs bättre i privata fängelser vet jag inte om någon kan påstå, men det finns förmodligen flera lyckade exempel där personal och intagna trivs mycket bra, men det gäller nog statliga så väl som privata fängelser. Det finns goda exempel på fängelser i USA som är framgångsrika men det som är lillavarslande är alla de exempel som är direkt dåliga. Som nämnts tidigare har interner stämt ett fängelseföretag efter allvarliga incidenter, något som ändå måste tolkas som viss vantrivsel. Om jag ska göra en bedömning av detta argument skulle jag säga att det inte är hållbart eftersom det inte finns något tydligt exempel i litteraturen på att privata fängelser är bättre, jag skulle bedöma statliga och privata fängelser som likvärdiga i denna fråga.

6.1.2 Rehabilitering

Vård och rehabilitering är av tvivelaktig kvalitet – tidigare fanns tillgång till tandvård, nu är det nerskuret till att nästan bara omfatta akutvård. Narkotikabruket är nu omfattande inne på anstalterna.

Många kritiker till privata fängelser menar att rehabiliteringen är otillräcklig eller till och med obefintlig, eftersom det ligger i fängelsernas intresse att fångarna faktiskt återfaller i brott. Austin & Coventry fann att antalet interner som genomgick terapi under sin tid i fängelset var likvärdig för de båda ägandeformerna, däremot visade de privata fängelserna på en högre andel interner som var delaktiga i alkohol- och drogavvänjningsprogram samt olika typer av utbildningsprogram medan internerna i de statliga fängelserna i större utsträckning arbetade (Austin & Coventry 2001:43-45). Dessa positiva resultat visar att privata fängelser, i alla fall de jag har uppgifter om, presterar bättre än statliga, därför bedömer jag detta argument som giltigt.

²⁵ http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfoPageGeneral_4442.aspx

6.1.3 Politik

Privata fängelser är ett led i en förbättrad regionalpolitik- Många anstalter skulle kunna etableras ute i glesbygden.

Ingen av den tidigare forskning jag har tagit del av nämner något om detta men jag har svårt att se hur en privatisering av kriminalvården skulle hjälpa till att förbättra en regionalpolitik. Om det finns en politisk önskan att etablera anstalter ute i landet kan man tycka att detta skulle vara lättare att genomföra om anstalterna är statliga. Det kan knappast vara upp till politiker att bestämma var privata näringsidkare ska bedriva sin verksamhet. Jag bedömer inte det argumentet som giltigt.

Det är svårt för politiker att effektivisera den offentliga sektorn och där med också kriminalvården.

Teorin säger att organisationer som ställs inför konkurrens generellt sett är effektivare än de som skyddas från utmaningar (Donahue 1992:156) och kriminalvårdsentreprenörer pekar ofta på myndigheternas tungrodda verksamhet och oekonomiska inköpsregler som ett problem för bland annat effektiviteten (Ibid.161). Det som dock är ett problem är att kriminalvårdsbranschen inte är konkurrensutsatt på samma sätt som andra branscher (Donahue 1992:164) och därför inte på samma sätt innefattas av denna teori. Många kontrakt sträcker sig över årtionden och detta kan knappast sägas gynna effektivitet, varken ekonomisk eller organisationsmässigt. Austin & Coventrys resultat visade dessutom att det inte föreligger någon skillnad i effektivitet mellan privata och statliga fängelser (Austin & Coventry 2001:59). Därför bedömer jag inte detta argument som hållbart

6.1.4 Ekonomi

Den dyra kriminalvården skadar enskilda och företag i ökad omfattning. – Kriminalvården är en del av den betungande skattebördan och politiker har ett starkt tryck på sig att göra kriminalvården ekonomiskt effektiv.

Den forskning jag har tagit del av visar på en tydlig politisk vilja till privatisering där målet var ett minimerande av statlig inblandning (Jones & Newburn 2005:73). Drivkraften har ofta varit att minska överbeläggningar i de överfulla fängelserna och forskningen visar att privatisering såg som det bästa alternativet för att lösa problemen, eftersom det på vissa håll också ansågs vara det enda alternativet. Olika rapporter visar att problemet med en allt större fångpopulation lanserades som just ett problem av grupper med intressen i en privatiserad fängelseindustri (Jones & Newburn 2005:68; Schwartz & Nurge 2004:145). Att kriminalvården är en del av den betungande skattebördan är naturligtvis sant, vi betalar för kriminalvården med skattemedel, men: ett införande

av en privatiseringsreform betyder inte att vi inte längre behöver använda skattemedel för att betala för hanteringen av landets kriminella. Genom en upphandling får det företag som lämnar bäst anbud, det vill säga oftast lägst nota, rätten att handha fångar men det är fortfarande skattemedel som betalar för detta. Privata fängelseföretag lockar med kostnader ibland upp till 20 procent billigare än vad statliga fängelser kostar. Den officiella statistikbyrån i USA, US General Accounting Office, kom fram till att den verkliga siffran snarare var en procent. Detta var dessutom ett resultat av de låga personallönerna (Schwartz & Nurge 2004:62,140).

Ingen av den forskning jag har tagit del av visar att privata fängelser generellt är billigare än statliga fängelser. Däremot kom Pratt och Maahs fram till i sin undersökning att fängelser med blandad säkerhetsgrad samt säkerhetsfängelser hade en något lägre kostnad per fånge än de statliga motsvarigheterna medan fängelser med låg eller medel säkerhetsnivå var de statliga alternativen billigare (Pratt & Maahs 1999:366). Dock var inte deras resultat signifikanta. Samma studie visade att det snarare är faktorer som säkerhetsgrad, hur gammal anstalten är och hur många interner som fängelserna har som avgör prislappen än vem som är ägaren till dem (Ibid:359). Schwartz & Nurge kunde inte heller urskilja någon skillnad i kostnadseffektivitet mellan statliga eller privata fängelser i sin studie (2004:152).

Många av de stora fängelseoperatörerna har fått det allt svårare att bevisa att deras fängelser kommer att spara staten pengar. Därför har de istället börjat donera stora summor pengar till olika politikernas valkampanjer för att vinna upphandlingskontrakt i delstaterna (Ibid:146). Påståendet att kriminalvården skadar privata och företag i allt större utsträckning är inget som jag tycker mig se bevis för i forskningen. Jag förstår att politiker har ett starkt tryck på sig att göra kriminalvården ekonomiskt effektiv men tydligt är att detta inte kommer att uppnås genom att privatisera fängelserna. Därför bedömer jag inte detta argument som hållbart.

Som ett resultat av minskade resurser till polismyndigheten har brottsskyddet blivit en försäkringsfråga. Som ett alternativ till en ohämmad expansion inom försäkringsbranschen bör därför ett införande av en privatisering inom anstaltsvård övervägas.

Jag kan inte finna något om detta i den forskning jag har tagit del av inom ramen för det här examensarbetet men jag finner argumentet, att hämma en privat näringsverksamhet för att istället gynna en annan, aningen märkligt. Om man anser att det är ett problem med minskade polisresurser bör man snarare skjuta till mer resurser där, inte privatisera fängelser för att försäkringsbolag tjänar

pengar på att sälja försäkringar och larmsystem. Jag förstår inte logiken i detta argument och anser inte att det är hållbart.

6.2 Intervjuresultat

Hur är det då med detta examensarbets andra syfte, att försöka lokalisera drivkrafterna bakom privatiseringsreformen? Detta syfte besvaras dels utifrån argumentationsanalysen men förhoppningen är att intervjuresultatet ska ge en djupare och mer nyanserad bild. Därför kommer här en presentation av intervjuresultatet.

Under intervjun som gjordes framkom att min informant ansåg att svensk kriminalvård är ett misslyckande och att omedelbara förändringar bör genomföras. Han menade att fängelserna bör drivas i privat regi för att på detta sätt minska kostnaderna för staten. Antingen ska fängelserna organiseras så att man bygger nya fängelser som helt drivs av privata aktörer eller att delar av fängelsernas verksamheter som arbete, utbildning, matlagning, personal sköts av privata företag. Staten ska ha ordentliga upphandlingar där man ställer upp kriterier som måste efterföljas av entreprenören. Företagen får sedan betalt antingen för hur de presterar eller för antalet interner de har. Detta uttalande visar på en ganska klassiskt politiskt ställningstagande, att visa ett missnöje inför det sätt kriminalvården fungerar. Under 1990-talet när moderaterna satt vid makten senast hördes även då samma typer av retorik och ett avståndstagande från tidigare förd kriminalpolitik (Andersson 2002:146). Här genomlyser också den politiska övertygelsen att det är statens uppgift är att garantera fri konkurrens samtidigt som offentliga institutioner avvecklas (Østerud 1996:92, McChesney i Chomsky 1999:8).

Informanten är tydlig med att det finns en stark konsensus inom hans parti och även övriga samarbetspartier om att detta är rätt väg att gå. När jag frågar varför så många av hans kollegor i sådant fall ställer sig kritiska till detta menar min respondent att det beror på en rädsla att träda fram och uppfattningen om att det är statens uppgift att rädda alla. Han säger att det inte finns ett självändamål i privatiseringen som sådan men att om det finns en möjlighet att vinna ekonomiskt på en ny reform bör det prövas. Informanten ger sjukhus och skolor som exempel på lyckade privatiseringar inom ett annars statligt område och ser inte att fängelser bör vara annorlunda. I dessa uttalanden ger informanten uttryck för tydliga neoliberala idéer. Denna ideologis anhängare hävdar ofta att privatisering är svaret på gåtan om hur man ska effektivisera, avbyråkratisera och minska den offentliga sektorn (Rothstein i Donahue 1992:7). Han gör en tydlig distinktion av vad som är statens roll och vad som inte är det. McChesney skriver (i Chomsky 1999:8) att de ekonomiska

konsekvenserna för en neoliberal strategi har varit nära på identiska vart än det införts. Det har inneburit en kraftig ökning i social och ekonomisk ojämlikhet, ekonomisk förlust för stater samtidigt som det har inneburit ett enormt ekonomiskt uppsving för de redan rika. Vad som kan tyckas något förvånande är att min informant använder sig av argumentet att om en privatisering kan leda till ekonomiska vinster för staten så bör privatisering införas. Detta har ju visat sig i forskningen att detta inte är fallet. Resultaten har istället visat att det oftast inte kan påvisas någon vinst för staten, att det bara är en illusion (Schwartz & Nurge 2004:152, Austin & Coventry 2001:59, Pratt & Maahs 1999:366).

Min informant såg inte några egentliga risker med privat ägande av fängelser men understryker hur viktig en ordentlig och utförlig upphandling är. Han ansåg att anstalter som idag drivs i privat regi ute i kommunerna inte håller måttet. De är illa hanterade och han menar att detta är på grund av dåligt utförda upphandlingar som det är på det viset. På frågan om vad skillnaden är mellan att ha en upphandling och att bara ställa samma krav på fängelserna idag menade han att vi har haft samma system i evigheter och människor återfaller för mycket. Man kan ställa sig frågan varför det skulle bli en skillnad i återfall bara för att privata företag tar över fängelserna. Ingen forskning visar att återfallen minskar med privat ägande av fängelser och jag har svårt att se logiken i detta resonemang. Jag ställer mig också frågan om det inte föreligger samma risk för illa utförda upphandlingar av fängelser på samma sätt som min informant menar varit fallen ute i olika kommuner, jag har svårt att se på vilket sätt det skulle vara en skillnad.

De program och kurser som ges idag är inte enligt informanten särskilt bra och speciellt inte terapi hos psykolog. Då skulle det i hans mening vara bättre att prata med en, som han uttryckte det, stabil faster... men, fortsätter han, sådana kan ju vara lite svåra att hyra in på fängelser. Informanten som själv varit egenföretagare verksam på ett fängelse menade sig ha god insikt i internernas situation. Internerna kunde enligt informanten lättare uttrycka sitt missnöje inför honom eftersom han upplevdes som neutral i egenskap av att inte vara anställd av kriminalvården. Detta var också ett av argumenten för att privata aktörer även bör överta terapiverksamheten. Vad som visat sig i den forskning jag har tagit del av är som ovan nämndes att det inte finns någon skillnad i den terapeutiska verksamheten mellan privata och statliga fängelser (Austin & Coventry 2001:44).

De program som erbjöds sexualförbrytare var heller inte enligt informanten bra och därför borde kemisk kastrering övervägas som ett alternativ, förutsatt att personen i fråga själv samtyckte. På detta sätt kunde man låta denna typ av förbrytare vistas ute i samhället under förutsättning att det

regelbundet gick för att få en spruta. Han var även förespråkare för hårdare och längre straff eftersom hans uppfattning var att nästan alla återfaller så är det bättre att ha dem inlåsta längre så att de inte utgör en fara för allmänheten. Detta synsätt är något som Andersson och Garland har uppmärksammat, att istället för att reformera personer med en kriminell historia istället förhindra och motverka skador. Fokus har förflyttats från social återanpassning till att kontrollera och övervaka de människor som upplevs som ett hot mot våra demokratiska värden (Andersson 2002:151-152, Garland 2002:15). Denna förändrade syn på kriminella handlingar och kriminella personer är en utveckling som följer i stort sett alla västeuropeiska länder samt USA (www.kriminalvarden.se)²⁶. Informanten visar här på en osedvanlig brist på empati för människor i fängelse om de inte bara ska straffas för de brott som de faktiskt har begått, utan också för de brott som de eventuellt kommer att begå.

Schwartz & Nurge menar att forskare ser en trend hos amerikanska beslutsfattare att kräva längre straff (2004:136). Man kan ställa sig frågan varför och det finns förmodligen flera orsaker till detta. En stark inverkan har den omfattande lobbyverksamheten som kretsar kring fängelseföretagen. Den privata fängelsemarknaden är en miljardindustri (Schwartz & Nurge 2004:145) och många starka lobbygrupper verkar som jag tidigare nämnt för längre straff. Det har till och med kommit fram att fängelseindustrin hjälpte till att lansera fångpopulationen som ett problem (Jones & Newburn 2005:68). Även politiker påverkas naturligtvis av denna lobbying, politiker är ju en viktig målgrupp i lobbygruppernas arbete.

8. AVSLUTANDE DISKUSSION

När jag började insamlingen av material till detta examensarbete visste jag inte så mycket om kriminalvården eller vad privata fängelser innebär för vården och rehabiliteringen av fängslade människor. Det jag har kommit att inse är att om moderaterna och andra privatiseringsförespråkare skulle få sin vilja igenom skulle det förmodligen komma att innebära samma sak för Sverige som det har gjort i USA, ett eftersatt omhändertagande av de människor som vi har beslutat ska avtjäna straff i fängelse. När fängelserna varken blir säkrare, trevligare eller billigare i privat regi; varför är det då så tilltalande? Visst finns goda exempel på privata fängelser som har lyckats bra inom många områden, främst rehabiliteringsprogram, men det är ett oroande högt antal som är direkt dåliga.

²⁶ <http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/BU2008webb2.pdf>

Jag tror inte att den kriminalvård som bedrivs i Sverige idag på något sätt är felfri eller att offentlig verksamhet är detsamma som garanterad kvalité men det som oroar mig är att privata fängelseföretag måste tjäna pengar, det är deras drivkraft. Det är ett företags främsta uppgift att gå med vinst. Aktieägare förväntar sig utdelningar och för att finansiera detta måste man skära ner på lönerna och verksamheterna inne på anstalterna. I slutändan kommer detta att gå ut över fångarna och den vård och det omhändertagandet som är viktig för att vi inte ska släppa ut än farligare människor än de var när vi först låste in dem. Man ska inte heller luras att tro att privata fängelser på egen hand bekostar fängelseplatserna. Det är fortfarande med statliga pengar som platser köps i de privata fängelserna och detta betalas genom skattsedeln, så utgifterna för kriminalvården försvinner inte bara för att man väljer att privatisera.

Justitieministern säger sig vilja lösa problemet med trånga fängelser genom att låta privata entreprenörer släppas in på en offentlig marknad. Detta resonemang är precis detsamma som vi sett i USA där man ser privatisering som en lösning på ett problem. Om justitieministern nu oroar sig för överbeläggningar kanske hon ska se till att staten helt enkelt inte låser in människor så ofta och så länge. Även om det inte är hela lösningen på problemet så skulle det hjälpa till att minska fångpopulationen avsevärt.

Det oroväckande inflytande som lobbygrupper har på kriminalvården i USA är något som måste tas på allvar. Det finns nämligen inget som säger att vi inte kommer att råka ut för precis samma sak här. Jag vill mena att politiker redan idag låter sig påverkas av folkopinionen i för hög grad istället för på experter. Hur skulle utvecklingen se ut om professionella lobbyister satte den politiska agendan? Det skulle förmodligen leda till ännu fler människor i fängelse och då skulle justitieminister Ask verkligen få något att oroa sig över.

Eftersom rapport efter rapport visar på att de utlovade löftena inte infrias med en privatisering, ska vi inte då komma på en annan lösning för att komma tillrätta med de problem som svensk kriminalvård står inför? Att frågan drivs politiskt trots att privatisering uppenbarligen inte är en någon framgångssaga måste jag tolka som att vården av kriminella i sig är sekundärt för moderaterna och att det istället överskuggas av en politisk vision om fri handel på en icke-reglerad marknad.

9. KÄLLFÖRTÄCKNING

Andersson, Robert (2002), *Kriminalpolitikens väsen*, Stockholm, Stockholmsuniversitet, Kriminologiska institutionen

Austin, James & Coventry, Garry (2001) "*Emerging Issues on Privatized Prisons*" Washington, U.S Department of Justice, office of Justice Programs

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005), "Argumentationsanalys" i Bergström, Göran & Boréus Kristina (Red.), *Textens mening och makt- metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur

Christie, Nils (2000) *Crime control as industry- towards Gulags, western Style*, London, Routledge

Chomsky, Noam (1999) *Profit over people: neoliberalism and global order*, New York, Seven Stories Press

Donahue, John D. (1992) *Den svåra konsten att privatisera*, Stockholm, Studieförbundet Närings och samhälle Förlag

Garland, David (2002) *The culture of control- crime and social order in contemporary society*, Oxford, Oxford University Press

Jones, Trevor & Newburn, Tim (2005) "Comparative criminal justice policy-making in the United States and in the United Kingdom- the case of private prisons" i *British Journal of criminology* nr: 45, sid 58-80

Kvale, Steinar (1997) "*Den kvalitativa forskningsintervjun*" Lund, studentlitteratur

Lukemayer, Anna & McCorkle, Richard C (2006) "Privatisation of prisons: impact on prison conditions" i *The American Review of Public Administration* nr 36 sid. 189-206

Pratt, Travis C. & Maahs, Jeff (1999) "Are private prisons more cost-effective than public prisons? A meta-analysis of evaluation research studies" i *Crime & Delinquency* nr 45 sid 358-371

Schwartz, Martin D. & Nurge, Dana M (2004) "Capitalist punishment: ethics and private prisons" i *Critical Criminology* nr 12 sid. 133-156

Sohlberg, Peter & Sohlberg, Britt-Marie (2001) *Kunskapens former - vetenskapsteori och forskningsmetod*, Stockholm, Liber

Stalfelt, Sven Olov (1986) *Argument och Diskussion*, Örebro, Samspråk Förlags AB

Tham, Henrik (1999) *Lag och ordning som vänsterprojekt? Socialdemokratin och kriminalpolitiken*, Särtryck nr 47, Stockholm, Stockholms Universitet, Kriminologiska institutionen

Østerud, Øyvind (1996) *Statsvetenskap: introduktion i politisk analys*, Oslo, Universitetsforlaget

Offentliga tryck

Regeringsproposition 1995/96:200 "Fristående skolor m.m."

Regeringsproposition 2006/07:57 "försäljning av vissa statligt ägda företag"

Svensk Författningssamling, 2007:1172 "Förordning med instruktioner för kriminalvården"

Sveriges Riksdag, Svar på skriftligfråga, 2007/08:1

Riksdagsmotion "Privat drift av kriminalvårdsanstalt" 1985/86:Ju501

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2001/02:Ju354

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2002/03:Ju378

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2003/04:Ju296

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2004/05:Ju214

Riksdagsmotion "Trevliga fängelser" 2005/06:Ju450

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2006/07:Ju337

Riksdagsmotion "Privata fängelser" 2007/08:Ju300

Tidningsartiklar

Expressen 2008-03-17 http://www.expressen.se/xhtmlv2/frame_underskrift.html

Svenska Dagbladet "Alliansen oenig om privata fängelser" 2007-08-28

Oberoende nr 3 2007 "KRIS driva fängelse- dröm eller mardröm"

Internetadresser

kriminalvårdens hemsida:

http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_InfopageGeneral_3705.aspx (2007-01-03)

<http://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/BU2008webb2.pdf> (2008-04-17)

Föreläsning av Susan George från ”the conference on economic Sovereignty in a globalising world”, Bangkok, 24/3 1999:

http://www.tni.org/detail_page.phtml?page=archives_george_bangkok (2008-04-11)

Motion 113 Moderata partistämman 2007 ”Införandet av privat drivna fängelser”:

http://www.moderat.se/material/pdffiler/moderat_18191.pdf (motioner)

<http://kampanj.moderat.se/wp-content/uploads/2007/10/sp-utskott-9.pdf> (protokoll).

King’s college London, Prison brief for USA

http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/worldbrief/wpb_country.php?country=190 (2008-03-10)

Vetenskapsrådets hemsida ” Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning”

<http://www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare/publikationerochriktlinjer.4.2d2dde24108bef1d4a8800063.html> (2008-11-20)

10. BILAGA

Med privata fängelser:	Austin & Coventry	Jones & Newburn	Pratt & Maahs	Schwartz & Nurge	Lukemayer & McCorkle
Bättre vård, rehab och lågt återfall i brott	Fler alkohol- och drogprogram i privata fängelser. Ingen skillnad i terapeutisk vård.	Tydlig uppgift saknas	Vissa vårdprogram var billigare, andra inte. Ingen skillnad mellan privat & statlig	Tydlig uppgift saknas	Ingen skillnad mellan privata & federala fängelser. Båda bättre än delstatliga
Billigare Kriminalvård/Mer pengar till staten	Ingen skillnad påvisad.	Ingen skillnad påvisad	Inte generellt billigare med privat. Beror på säkerhetsgrad. Icke sig. resultat	Ingen skillnad mellan privat och statlig. Skillnaden är en illusion.	Uppgift saknas
Säkrare anstalter	Samma svårigheter oavsett ägandeform	Omfattande ordningsstörningar i privata fängelser	Uppgift saknas	Flera allvarliga händelser som mord och rymningar	Vissa privata är säkrare, inga entydiga resultat
Bättre utbildad personal	Svårigheter att rekrytera kvalificerad personal pga. låga löner	Uppgift saknas	Uppgift saknas	Inget tyder på att privat anställda är bättre	Uppgift saknas
Ambitiös personal	Tydliga uppgifter saknas	Uppgift saknas	Uppgift saknas	Tydlig uppgift saknas	Ingen tydlig skillnad, tvetydiga resultat
Högre trivsel för fångar och personal	Tydliga uppgifter saknas	Vantrivsel & otrygghet i privata fängelser. Interner stämmer fängelseföretag	Uppgift saknas	Uppgift saknas	Tydliga uppgifter saknas
Meningsfulla aktiviteter för fångar	Fler i arbete i statliga fängelser men fler utbildningsmöjligheter i privata fängelser	Uppgift saknas	Uppgift saknas	Uppgift saknas	Något högre andel i utbildningsprogram i privata fängelser
Bakomliggande motiv till privatisering:	Visa politisk handlingskraft efter stark folkopinion.	Visa politisk handlingskraft. Problem med överbeläggningar	Kostnadsbesparingar För staten	Tydlig uppgift saknas	Ovilja att betala för Fångvård med statliga medel